

5. Sociální služby

Sociální služby pomáhají lidem žít běžným životem. Umožňují jim pracovat, nakupovat, navštěvovat školy, účastnit se volnočasových aktivit apod. Zaměřují se na zachování co nejvyšší kvality a důstojnosti jejich života. Sociální služby jsou poskytovány jednotlivcům, rodinám i skupinám obyvatel. K poskytovatelům patří kromě obce, kraje a církve také Ministerstvo práce a sociálních věcí a nestátní neziskové organizace.

Uživatelé sociálních služeb

Mezi uživatele sociálních služeb patří lidé, kteří se potýkají s problémy vycházejícími z jejich nepříznivé sociální situace nebo jsou odkázáni na pomoc druhých. Jde například o tělesně postižené, mentálně postižené, osoby bez příštřeší, seniory, příslušníky etnických menšin, ale také rodiny s dětmi atd.

Z celkového počtu 3 358 zařízení poskytujících sociální služby v České republice jich bylo v roce 2016 v Plzeňském kraji lokalizováno 145. K nejčtenějším patří sociální poradny, kterých bylo v kraji 28 a k jejich klientům patřilo 4 292 osob ve věku do 18 let, což je nejvíce ve srovnání s ostatními kraji ČR. Druhým nejčastějším typem sociálního zařízení v Plzeňském kraji jsou domovy pro seniory, kterých je 26 a v důsledku stárnutí populace a tudíž zvyšujících se nároků na kapacity poskytovaných služeb dochází k jejich nárůstu.

K dalším typům sociálních zařízení, které pomáhají dětem a mládeži do 18 let, patřily sociálně aktivizační služby pro osoby se zdravotním postižením. V Plzeňském kraji je v tomto věku využívalo 494 klientů, což je druhý nejvyšší počet v mezikrajském porovnání. V rámci služeb sociální prevence je důležitým typem zařízení pracoviště rané péče, služba poskytující pomoc dítěti (rodičům) ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Na území Plzeňského kraje měly tyto služby v roce 2016 ve sledované věkové kategorii 222 uživatelů.

V Plzeňském kraji bylo v roce 2016 umístěno celkem 5 z 235 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice, což je nejnižší počet v mezikrajském porovnání. Největší počet zařízení tohoto typu se nacházel v Ústeckém kraji, kde jich bylo umístěno 40, a v kraji Moravskoslezském (36).

Jedná se o zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. V rámci všech těchto zařízení v České republice bylo v roce 2016 umístěno celkem 32 606 dětí a mládeže do 18 let věku. Z nich se 4,1 % (tj. 1 341) nacházelo v zařízeních Plzeňského kraje. Počet klientů v tomto typu sociální služby postupně narůstá. Meziročně došlo k navýšení jejich počtu v kraji o 380 dětí do věku 18 let.

Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče, příspěvek na péči

V roce 2016 bylo v Plzeňském kraji vyplaceno 454,3 tis. dávek státní sociální podpory a pěstounské péče. V porovnání s ostatními kraji se jednalo o druhý nejnižší počet, který představoval pouze 4,1 % všech dávek vyplacených v České republice.

Z 95,5 % byla sociální pomoc tvořena dávkami státní sociální podpory zahrnujícími přídávky na dítě, příspěvky na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné a pohřebné. Počet vyplácených dávek státní sociální podpory dlouhodobě klesá. Meziročně se jejich počet snížil o 4,3 %.

Z celkového počtu vyplácených dávek státní sociální podpory v roce 2016 připadl nejvyšší podíl (42,6 %) na přídávky na dítě. Nárok na přídávku na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima. V rámci Plzeňského kraje jich bylo vyplaceno téměř 185 tis., což je o 22,3 % méně než před pěti lety a dokonce o 62,0 % méně než v roce 2008. Nejvyšší počet dávek byl vyplacen v okrese Plzeň-město (52,8 tis.) a okrese Klatovy (35,4 tis.), nejmenší naopak v okrese Rokycany (11,8 tis.).

Druhým nečastějším typem dávek státní sociální podpory je rodičovský příspěvek. Jedná se o finanční pomoc rodiči, který celý měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Tento příspěvek navazuje a vyplácí se tedy po skončení čerpání peněžité pomoci v mateřství. V Plzeňském kraji bylo v roce 2016 vyplaceno přes 170 tis. příspěvků a jejich počet také stále klesá. Ve srovnání s rokem 2012, kdy se hodnota pohybovala nad 195 tis., došlo do současnosti k poklesu o více než 13 %. I tato sociální pomoc byla nejčastěji čerpána obyvateli v okrese Plzeň-město (57,1 tis. příspěvků). Nejméně ji poté využívali v okrese Rokycany (14,0 tis. příspěvků).

Tab. 5.1 Vybrané dávky státní sociální podpory podle okresů

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

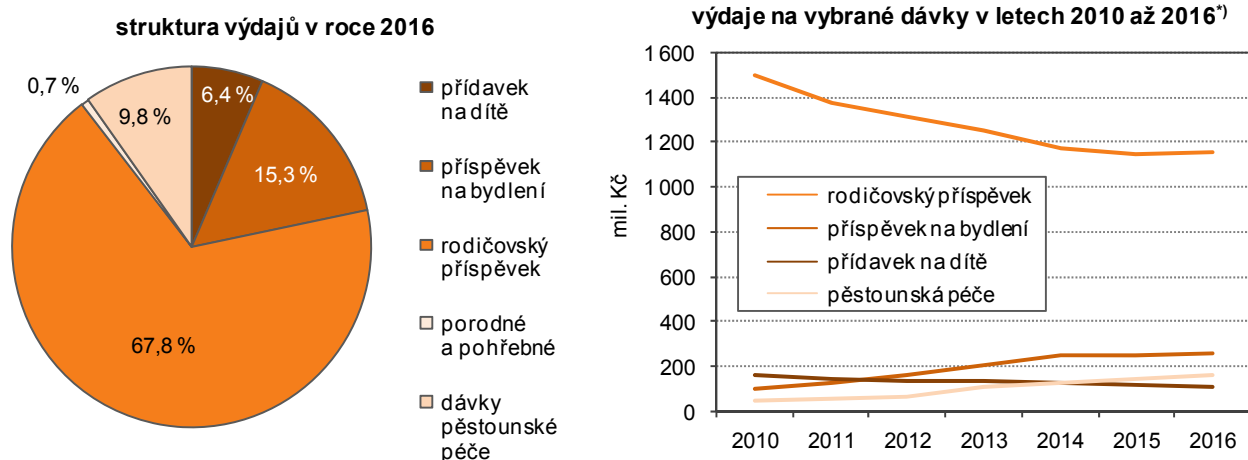
	Počet vyplacených dávek (tis.)					Výdaje na dávky (tis. Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Přídavek na dítě										
Plzeňský kraj	239,5	236,1	221,6	204,2	184,9	142 724	140 925	132 456	121 802	110 270
v tom okresy:										
Domažlice	29,2	28,0	25,3	21,9	19,8	17 408	16 800	15 115	13 036	11 772
Klatovy	45,8	45,8	42,2	39,4	35,4	27 491	27 457	25 322	23 527	21 104
Plzeň-město	60,5	61,7	59,4	56,5	52,8	35 928	36 845	35 477	33 610	31 355
Plzeň-jih	25,9	25,3	24,0	21,5	19,1	15 467	15 015	14 324	12 865	11 446
Plzeň-sever	32,7	31,1	30,5	28,2	25,3	19 532	18 549	18 223	16 877	15 164
Rokycany	15,7	15,7	13,8	13,1	11,8	9 413	9 418	8 324	7 881	7 095
Tachov	29,5	28,5	26,4	23,7	20,8	17 484	16 839	15 673	14 005	12 334
Rodičovský příspěvek										
Plzeňský kraj	195,7	183,8	172,5	171,5	170,1	1 318 518	1 258 720	1 176 993	1 151 891	1 164 737
v tom okresy:										
Domažlice	21,0	19,2	18,2	18,2	17,8	132 241	124 805	120 033	117 894	118 940
Klatovy	28,2	26,7	25,0	24,7	23,7	187 303	179 600	167 292	160 797	157 725
Plzeň-město	63,9	59,2	56,5	56,4	57,1	442 284	418 482	397 229	388 725	400 944
Plzeň-jih	21,1	19,7	18,4	18,0	17,6	141 754	133 656	125 353	121 923	122 389
Plzeň-sever	27,1	25,6	23,4	23,8	24,1	183 870	175 942	158 474	159 527	163 667
Rokycany	15,4	15,2	14,4	14,3	14,0	106 403	106 743	100 810	97 627	96 900
Tachov	19,1	18,1	16,6	16,1	15,6	124 661	119 492	107 802	105 399	104 173

V souvislosti s mladou generací je důležité také zmínit finanční pomoc související s narozením prvního nebo druhého dítěte, tzv. porodné. Nárok na porodné však mají pouze rodiny s příjmy do 2,7násobku životního minima. V rámci České republiky bylo vyplaceno 22,5 tis. dávek porodného, z nichž pouze 1,0 tis. v Plzeňském kraji. V průběhu vývoje docházelo k výrazným změnám v počtu vyplácených dávek porodného, a to zejména v souvislosti se změnami v legislativě. Tyto změny jsou patrné hlavně při porovnání současného stavu se stavem před rokem 2011, kdy porodné dostávala každá žena bez ohledu na minimum výdělku na každé narozené dítě a počet dávek tak přesahoval 6 tis.

Dávky státní sociální podpory jsou doplněny také dávkami pěstounské péče, kterých bylo v kraji v roce 2016 vyplaceno 20,6 tis. V případě této finanční pomoci docházelo zejména v důsledku legislativních změn a zvýšení počtu dětí v pěstounské péči a počtu pěstounů k meziročnímu nárůstu o téměř 10 % a ve srovnání s rokem 2008 se počet více než zdvojnásobil. Z celkového počtu dávek pěstounské péče šlo v 55,2 % o příspěvky na úhradu potřeb dítěte a u 43,8 % o odměny pěstounům.

Graf 5.1 Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče v Plzeňském kraji

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

^{*)} do roku 2012 podle výplatního místa, od roku 2013 podle místa trvalého bydliště příjemce

Na dávky státní sociální podpory a dávky pěstounské péče bylo v roce 2016 uvolněno v České republice celkem 37,8 mld. Kč. Z celkového objemu dávek státní podpory v ČR připadlo na Plzeňský kraj 4,5 %. Nejvyšší podíl z celkových výdajů v mezikrajském srovnání měl Moravskoslezský kraj (13,8 %), naopak nejméně pak Karlovarský (2,9 %).

Z hlediska struktury výdajů v rámci Plzeňského kraje tvořily největší podíl z celkového objemu 1,7 mld. Kč výdaje na rodičovský příspěvek (67,8 %) téměř 1,2 mld. Kč, příspěvek na bydlení činil 15,3 % (262,5 tis. Kč) a 9,8 % (167,6 tis. Kč) bylo vyplaceno na dávky pěstounské péče. V průběhu vývoje docházelo u rodičovského příspěvku i u příspěvku na dítě k poklesu souvisejícím zejména s celkovým poklesem počtu vyplacených dávek. Opačné tendence byly patrné v případě příspěvku na bydlení a u pěstounské péče, kde je naopak zřejmý nárůst.

V rámci sociálních služeb je poskytován také příspěvek na péči, který je určen osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti. Z poskytnutého příspěvku pak tyto osoby hradí pomoc, kterou jim může poskytovat osoba blízká, asistent, ale také dětský domov nebo speciální zdravotnické zařízení.

V rámci Plzeňského kraje bylo v roce 2016 průměrně měsíčně vyplaceno 18,8 tis. dávek na péči a to nejčastěji ve II. stupni závislosti. Z celkového počtu šlo v 1 746 případech (tj. v 9,3 %) o dávky směřující osobám ve věku 1–17 let a v 811 případech (tj. 4,3 %) o osoby ve věku 18–29 let. U obou sledovaných věkových kategorií převažovali mezi oprávněnými osobami muži nad ženami.

Pěstounská péče a ústavní výchova

Dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohly vyrůstat ve vlastní rodině, je poskytnuta náhradní výchova v různých formách. Jednou ze základních forem je pěstounská péče, do které se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěření vyžaduje. Zároveň se jedná o děti, které nemohou být adoptovány (starší děti, sourozenci). Jedná se o péči, která může být na dlouhou nebo přechodnou dobu a je poskytována pěstounem, který za ni pobírá finanční příspěvky.

V rámci České republiky bylo v roce 2016 evidováno 19 358 pěstounů, poručníků a jinak pečujících osob, z nichž jen 6,2 % (tj. 1 201) přímo v Plzeňském kraji. Nejvíce se jich nacházelo v kraji Moravskoslezském (3 652), nejméně poté na Vysočině (jen 675).

Tab. 5.2 Děti v náhradní rodinné péči a děti s nařízenou ústavní výchovou

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Děti v náhradní rodinné péči	378	710	763	826	863	951	1 060	1 138	1 178
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	3,6	6,8	7,3	7,9	8,3	9,2	10,2	10,8	11,0
Děti s nařízenou ústavní výchovou	395	423	420	424	418	382	381	374	322
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	3,8	4,0	4,0	4,1	4,0	3,7	3,7	3,5	3,0

Celkem bylo v kraji v náhradní rodinné péči umístěno 1 178 dětí, což představuje šestou nejvyšší hodnotu mezi kraji České republiky. Ve 3,7 % případů šlo o děti se zdravotním postižením. V průběhu vývoje docházelo k navyšování počtu umístěných dětí, jejichž počet se od roku 2008 zvýšil o 800. Na 1 000 osob ve věku 0–18 let nyní v Plzeňském kraji připadá 11,0 dětí v náhradní rodinné péči.

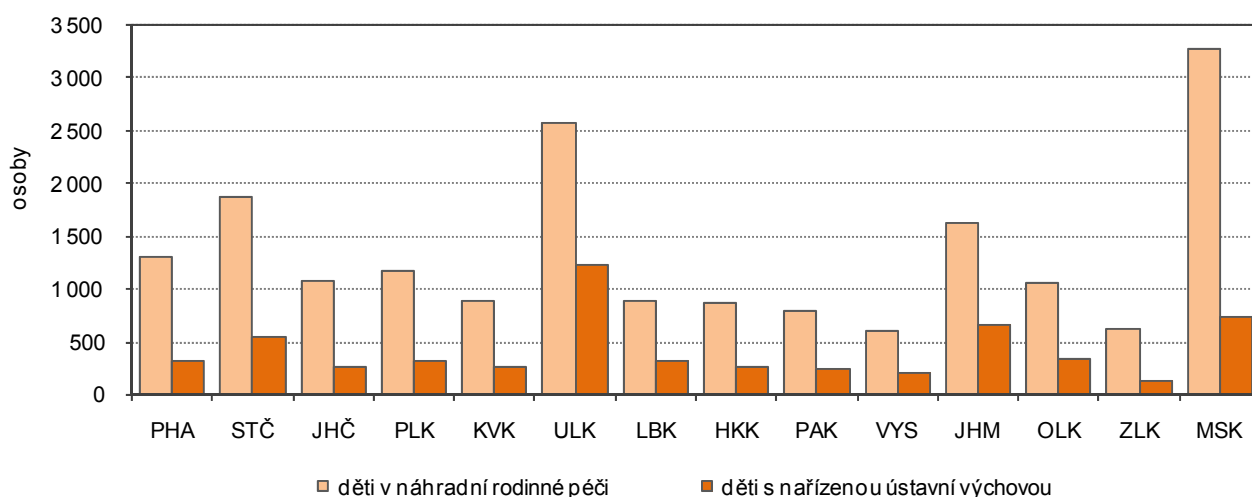
Mezi další formy náhradní péče patří ústavní výchova, která je nařízena soudem, a to pouze u nezletilého dítěte. Jedná se o institucionální náhradní výchovu dítěte, které z různých důvodů nemůže zůstat v biologické rodině a nelze mu zajistit výchovu v rodině náhradní. Z 5,9 tis. dětí s nařízenou ústavní výchovou v České republice žilo nejvíce dětí v Ústeckém kraji (20,8 %). V rámci Plzeňského kraje byla ústavní péče nařízena v roce 2016 u 322 dětí a jejich počet se meziročně snížil o téměř 14 %. V současné době připadá na 1 000 osob ve věku do 18 let jen 3,0 dětí s nařízenou ústavní výchovou.

Soud může v trestním řízení mladistvému uložit také ochrannou výchovu, která je opatřením týkajícím se mladistvých pachatelů ve věku od 15 do 18 let, kteří spáchali trestný čin, nebo v případě trestně neodpovědných dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného.

Ochranná výchova je vykonávána ve specializovaných školských zařízeních (výchovné ústavy nebo dětské domovy se školou). V České republice byla ochranná výchova uložena 83 dětem, z nichž pouze 5 bylo z Plzeňského kraje. Největší počet dětí umístěných v ústavech s ochrannou výchovou byl v Moravskoslezském kraji (18).

Graf 5.2 Děti v náhradní rodinné péči a děti s nařízenou ústavní výchovou podle krajů v roce 2016

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

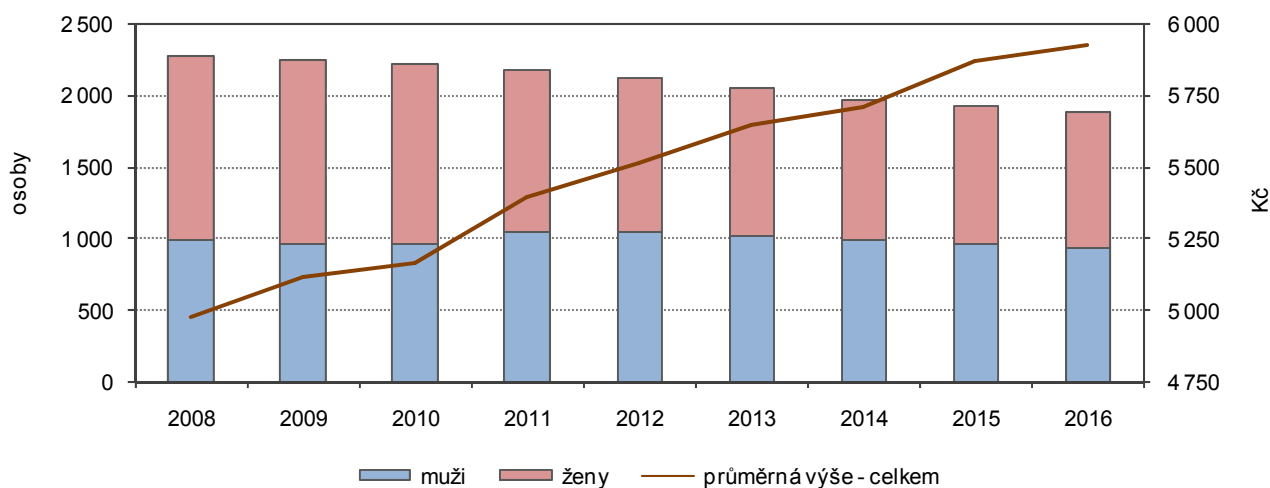

Sirotčí důchody

Sirotčí důchod je druh pozůstalostního důchodu po úmrtí rodiče nebo jiné osoby, která má dítě v péči. Nárok na tuto finanční pomoc vzniká za podmínek stanovených zákonem a týká se nezaopatřeného dítěte, a to jak nezletilého, tak i zletilého, mladšího 26 let. V Plzeňském kraji bylo v prosinci roku 2016 celkem 1 879 příjemců sirotčího důchodu, což představuje za posledních pět let pokles o 11,5 %. Z hlediska pohlaví tvoří příjemce 949 žen a 930 mužů. Mezi okresy s největším počtem příjemců se v kraji řadí okres Plzeň-město, kde bylo v roce 2016 evidováno 573 osob pobírající sirotčí důchod, a okres Klatovy s 321 příjemci.

Graf 5.3 Sirotčí důchody podle pohlaví v Plzeňském kraji (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

Podmínkou pro získání sirotčího důchodu je také skutečnost, že rodič v době úmrtí pobíral starobní nebo invalidní důchod eventuálně si určitou dobu spořil na důchodové pojištění. V této souvislosti se sirotčí důchod skládá ze dvou částí. Základní část důchodu je pro všechny stejná a v roce 2016 dosahovala hodnoty 2 440 Kč. Druhou část tvoří 40 % výměry starobního nebo invalidního důchodu III. stupně, na který by měl rodič v době smrti nárok.

S ohledem na tyto souvislosti tvořila v roce 2016 průměrná výše měsíčního sirotčího důchodu 5 926 Kč. V průběhu let docházelo zejména v souvislosti s růstem spotřebitelských cen a mezd k nárůstu výše sirotčího důchodu, který se od prosince roku 2012 navýšil o 410 Kč měsíčně. Nejnižší průměrná měsíční výše důchodu byla v okrese Domažlice (5 638 Kč) na rozdíl od okresu Rokycany, kde hodnota přesáhla 6 tis. Kč.

Tab. 5.3 Sirotčí důchody podle okresů (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

	Příjemci					Průměrná měsíční výše (Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Plzeňský kraj	2 124	2 056	1 969	1 920	1 879	5 516	5 646	5 707	5 870	5 926
v tom okresy:										
Domažlice	235	220	217	228	228	5 494	5 658	5 675	5 732	5 638
Klatovy	348	344	334	314	321	5 495	5 587	5 658	5 849	5 923
Plzeň-město	661	644	610	618	573	5 578	5 703	5 736	5 878	5 998
Plzeň-jih	197	190	178	178	194	5 614	5 771	5 711	5 983	5 937
Plzeň-sever	263	253	259	239	234	5 375	5 470	5 658	5 856	5 922
Rokycany	197	201	190	169	164	5 556	5 721	5 793	5 868	6 005
Tachov	223	204	181	174	165	5 428	5 577	5 715	5 964	5 995

Držitelé průkazů zdravotně postižených

Osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením omezujícím její pohybové nebo orientační schopnosti má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením. Podle míry funkčního postižení pohyblivosti a orientace se určuje druh označení průkazu symbolem "TP" (osoba se středně těžkým postižením), "ZTP" (osoba s těžkým postižením) nebo "ZTP/P" (osoba se zvláště těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce).

V České republice bylo k 31. 12. 2016 celkem 311 250 držitelů průkazů osob se zdravotním postižením, z nichž 4,8 % tvořily osoby ve věku do 18 let. Téměř 6 % z celkového počtu držitelů průkazů bez ohledu na věk bylo evidováno v Plzeňském kraji, konkrétně nejvíce v okresech Plzeň-město a Klatovy. V těchto okresech se nacházel také nejvyšší počet držitelů ve věku do 18 let, kterých bylo v kraji celkem 893.

Z celkového počtu držitelů průkazů převažovala forma ZTP/P, kterou mělo přes 66 % mladých osob do 18 let věku s průkazem osob se zdravotním postižením v Plzeňském kraji. Průkaz s označením ZTP s nižší formou postižení poté vlastnilo 27,8 % a TP 6,0 % z celkového počtu mladých držitelů průkazu.